

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра податків і фіскальної політики

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Митна справа»

на тему:

***«Теоретико-прагматичні аспекти політики
протекціонізму та вільної торгівлі»***

Виконав:

студент групи ФМО-43

Рекіта М.М.

Науковий керівник:

викл. Ведашенко Н.М.

Тернопіль – 2016

ПЛАН

Вступ

1. Концептуальні засади реалізації митної політики
2. Прагматика зовнішньоторговельної політики в Україні
3. Шляхи вдосконалення зовнішньоторговельної політики в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Зміст

Вступ.....	4
1. Концептуальні засади реалізації митної політики.....	7
2. Прагматика зовнішньоторговельної політики в Україні.....	20
3. Шляхи вдосконалення зовнішньоторговельної політики в Україні.....	29
Висновки.....	36
Список використаних джерел	40

ВСТУП

Основою зовнішньоекономічної політики держави є митна політика, яка реалізовується через протекціонізм чи лібералізацію зовнішньої торгівлі (політику вільної торгівлі).

Митна політика являє собою певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері. Національні інтереси та національна безпека виступають тією головною категорією, за якою можливе визначення ефективності та актуальності державного впливу на сферу зовнішньоекономічних відносин. В цьому зв'язку митна політика є одним з дієвих інструментів державного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, в першу чергу – захисту внутрішнього ринку чи стимулювання виходу вітчизняних товарів на міжнародні ринки.

Необхідність інтеграції України у світове господарство не викликає жодних заперечень. Це усвідомлюють усі учасники політичного та економічного процесів у країні. Проте реалізація її є надзвичайно складною справою й потребує спеціальних наукових досліджень, розроблення тактики і стратегії входження у світові господарські структури.

Зі вступом України до Світової організації торгівлі для вітчизняних підприємств збільшилися можливості виходу на міжнародні ринки. Однак, членство нашої держави у СОТ робить український ринок відкритим для іноземних виробників, в результаті чого інтенсивність конкуренції на внутрішньодержавному ринку значно посилюється.

Для України, яка перебуває на початковому етапі інтеграції до світової економічної системи та прагне посісти гідне місце у міжнародному поділі праці, проблема вибору зовнішньоторговельного режиму та того набору інструментів, який доцільно використовувати при державному регулюванні зовнішньої торгівлі, є особливо актуальною.

У вітчизняній економічній науці дослідженнями в галузі регулювання міжнародних торговельних відносин займалися такі вчені як С. Юрій, В. Філатов, С. Тесля, П. Пашко, Б. Ревчун, К. Новікова, А. Стельмащук, Ю. Гарасим, С. Сорокіна, М. Головка .

Основна **мета** даної курсової роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності зовнішньоторговельної політики України та визначення основних напрямів підвищення її ефективності в умовах поєднання протекціонізму та лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків.

Відповідно до поставленої мети у роботі передбачено вирішити такі теоретичні та практичні **завдання**:

- ✓ Розглянути історичні аспекти формування та виникнення політики протекціонізму та фритредерства;
- ✓ Проаналізувати митну політику України на сучасному етапі;
- ✓ Дослідити ефективність реалізації зовнішньоторговельної політики України;
- ✓ Розробити напрямки вдосконалення зовнішньоторговельної політики України.

Об'єкт дослідження - теоретичні аспекти формування та реалізації зовнішньоторговельної політики а також її інтеграція в світове господарство.

Предметом дослідження є зовнішньоторговельна політика , інструменти та форми і її запровадження в Україні.

В процесі дослідження даної теми були використані наступні **методи**: аналізу, історичний метод, метод узагальнення, статистичні прийоми групування, метод порівняння.

Методологічною основою курсової роботи є законодавчі та нормативні акти України, праці класиків економічної науки а також роботи сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, де висвітлюються питання інструментів, норм та застосування зовнішньоторговельної політики.

1. Концентиальні засади реалізації митної політики

Митна політика є однією з основних складових проведення ефективної зовнішньоекономічної політики. Дану політику можна розуміти як діяльність держави з трансформації владних повноважень і певних інтересів суспільства (громадян), держави, торгівлі, промисловості в норми законів та правил, що стосуються ввезення, вивезення, переміщення або зберігання товарів. Завдання митної політики полягає у формуванні законодавчо визначеної системи перешкод (бар'єрів) вільному перетині митного кордону або розпорядженню певними об'єктами до, під час або після перетину митного кордону. Вже багато років у вчених і практиків не складається однозначної думки щодо терміна «митна політика». Щоб вирішити дану проблему, автори використовували історичний доробок вітчизняного права в галузях, що належать до адміністративної та митної сфер.

Для дослідження визначили три періоди, суттєві для цілей дослідження:

- до 20-х рр. ХХ ст.;
- 20-ті рр. ХХ ст. – 1991 р.;
- після 1991 р.

Такий підхід обумовлений потребами дослідження: звернути увагу на дослідні роботи першого (дореволюційного) періоду як такі, що можуть містити суттєві елементи первинного змісту поняття; дослідити причини, за яких термін “митна політика” втратив значення та фактично не використовувався; дослідити зміст цього терміна і перейти до механізмів формування та реалізації митної політики як системотвірного поняття та явища. Згадані часові рамки мають виконувати певну методологічну функцію, демонструючи або пояснюючи, яким чином нормативні регуляції впливали на думки вітчизняних теоретиків і практиків.

1. У дореволюційний період митна політика розглядалася як окремий, публічний напрям діяльності держави, у межах якого досягався компроміс або консенсус інтересів власного народу, виробництва, торгівлі та іноземних держав стосовно товарного обігу через кордони держави. [40,7]

К. І. Лодиженський у своєму фундаментальному дослідженні “История русского таможенного тарифа” зміст митної політики розкриває через історичний опис її сприйняття сучасниками як “...напрямую, якого тримається уряд у своєму ставленні до зовнішньої торгівлі та до тісно пов’язаної з нею внутрішньої продуктивності: – дивиться він на ввезення або вивезення товарів тільки як на джерело певних державних доходів і тому докладає зусиль до розширення оборотів зовнішнього торгу, не думаючи, як це вплине на внутрішню промисловість; – або, навпаки, саме з цієї останньої бачить мету своїх заходів, що стосуються зовнішнього торгу, і, прагнучи до її розвитку, намагається так чи інакше впливати на ввезення і вивезення, щоб спрямувати зусилля народної праці на ту чи іншу галузь виробництва; – або ж, нарешті, визнаючи, що внутрішня продуктивність тоді й принесе народу всього більше вигод, коли буде віддана своїй власній течії, піклується про те, щоб не ускладнювати природного ходу міжнародного обміну і піддавати зовнішню торгівлю тільки фіскальним зборам” [25, 4].

2. Другий період характеризується початком існування СРСР як абсолютно нової моделі держави та пов’язаною з цим потребою, з одного боку, в напрацюванні нових системних знань у різних галузях діяльності, з іншого – в адаптації існуючих знань до нових умов. [40,8] У

радянському законодавстві термін “митна політика” вперше з’явився у 1928 р., будучи застосованим у першому Митному кодексі СРСР, що замінив Митний статут СРСР 1924 р. Формою застосування цього терміна стало позначення ним одного з напрямів діяльності Народного комісаріату зовнішньої та внутрішньої торгівлі СРСР – “розроблення питань митної політики”. Цьому передували ряд серйозних дискусій на рівні вищого керівництва СРСР, в яких термін “митна політика” застосовувався у значенні добре відомого, але шкідливого явища, яке протиставлялося абсолютно новому та вкрай потрібному явищу – “монополії зовнішньої торгівлі”. Зокрема, такий контекст терміна “митна політика” застосовував В. І. Ленін у 1922 р. у своєму відомому листі “Про монополію зовнішньої торгівлі” [32, 333–337] під час опосередкованої дискусії з М. І.

Бухарінім. Кінцевий результат цієї дискусії – “підтвердження безумовної потреби збереження та зміцнення монополії зовнішньої торгівлі” – можна вважати визначальним для кардинальної зміни змісту незмінного зовні поняття “митна політика”. Відповідно, той зміст, що вкладався дослідниками дореволюційної Росії у поняття “митна політика”, а її владними інститутами – у явище “митна політика”, після 20-х р. ХХ ст. втратив актуальність. І, навпаки, набув свого розвитку новий зміст (що безпосередньо впливає з організаційно-правових засад системи монополії зовнішньої торгівлі) цього ж поняття і явища, але переважно в напрямі прикладного застосування всередині владного апарату СРСР. [40,8]

У післяреволюційний період, аж до моменту припинення існування СРСР, митна політика розглядалася як владна функція, що безпосередньо не зачіпала законних інтересів (у значенні, застосованому Конституційним Судом України) одиниць суспільства, а отже формально не потребувала публічності.

За рахунок двох фундаментальних рішень, що суттєво обмежили ділянку приватного права, – націоналізації власності та введення монополії зовнішньої торгівлі – частина інтересів, що в попередній історичний період охоплювала митна політика, фактично була виведена з категорії “законні інтереси”. Передумови для початку зворотного процесу з’явилися тільки наприкінці 1988 р. – з демонополізацією зовнішньої торгівлі. Відповідно, зміст митної політики післяреволюційного періоду можна характеризувати як досягнення компромісу або консенсусу інтересів власної держави та іноземних держав стосовно товарного обігу через кордони держави.

3. Третій період характерний припиненням існування СРСР як суб’єкта міжнародних відносин і пов’язаною з цим недостатністю у новостворених державах (у тому числі в Україні) системних знань щодо сфер діяльності, які становили монополію вищих органів державної влади колишнього СРСР. 26 березня 1991 р. було прийнято принципово новий Митний кодекс СРСР (в Україні не застосовувався), в якому давалося перше за період існування СРСР законодавче, хоча і вкрай нечітке (у формі співвідношення з іншими видами

політики), визначення митної політики “У СРСР здійснюється єдина митна політика, яка є складовою частиною зовнішньої і внутрішньої політики Союзу РСР” [32,342]. Залишена з радянського законодавства нечіткість контурів терміна “митна політика” спричинила множинність варіантів його тлумачень, окремі з яких, втілені в законодавчі акти, суттєво впливають на суспільне життя держав, тому що з використанням терміна “митна політика” визначається значне коло термінів митного права. Крім того, за допомогою цього терміна позначається дуже важлива частина політики держави, але вона визначена неоднозначно.

На сучасному етапі, виділяють дві форми реалізації митної політики - протекціонізм і фритредерство (вільна торгівля).

Протекціонізм, як відомо, це державна політика, спрямована на заохочення вітчизняної економіки на розширення зовнішніх ринків та захист національної економіки від іноземної конкуренції, яка реалізується шляхом створення законодавчих та економічних перешкод на шляху вільної міжнародної торгівлі. Ця політика має довгу історію теоретичного аналізу та практичного застосування. Протекціонізм виник в епоху зародження першої торгової стадії капіталізму. Природно, що його першими дослідниками стали купці, торговці, які в зворотному перекладі на італійську називаються меркантилістами. З кінця XV-го століття і протягом наступних двох з половиною віків торговельна політика протекціонізму, яка була теоретично обґрунтована й практично апробована меркантилістами, вважалася природною й ефективною [29].

Основними ідеологами і теоретиками протекціонізму були видатні науковці Ф. Ліст, О. Гамільтон, Т. Мен, Г. Джонсон, Л. Грінфелд. Підвалини протекціонізму заклали праці американського політичного діяча О. Гамільтона та німецького політика й економіста Ф. Ліста, який виклав свої погляди у праці «Національна система політичної економії», в котрій обґрунтував доцільність протекціонізму для тогочасної Німеччини. Він стверджував, що для окремих націй та історичних періодів характерні певні

закономірності. Становлення національної промисловості в оточенні індустріально розвинутих держав робить необхідним застосування протекціонізму. Мета протекціоністської системи – «промислове виховання» нації. Потреба в ній відповідає зі створенням конкурентоспроможної промисловості.

На початку XIX століття видатний англійський економіст Д. Рікардо розробив засади принципово протилежної економічної політики фритредерства, тобто вільної торгівлі між країнами. На основі своєї теорії порівняльних переваг Д.Рікардо математично переконливо доводить, що відмова від протекціонізму і перехід на засади вільної торгівлі дозволить кожній країні визначити для себе виробництво з найменшими альтернативними витратами що за вигідних умов обміну спеціалізованими товарами, забезпечить максимально ефективне використання економічних ресурсів та збільшення споживчих можливостей населення країн, що беруть участь у міжнародному поділі праці та зовнішній торгівлі [29].

Прихильниками вільної торгівлі також вважались А. Сміт, Д. Норс, Д. Юм, А. Р. Ж. Тюрго та інші. Так, Д. Норс у своїй праці «Міркування про торгівлю: особливо щодо відсотка, монетної системи, скорочення і збільшення грошей» обґрунтував, що «охорона» одних галузей торгівлі та утиски проти інших тільки шкодять всьому суспільству: «Мусимо визнати, що держава зробить якнайкраще, коли дасть повну волю...укладати між собою угоди відповідно до обставин» [32]. Тобто, Д. Норс один з перших проаналізував негативні наслідки протекціонізму з точки зору захисту національних інтересів.

Російський учений-економіст, автор фундаментальних досліджень економічної політики Англії, поміркований протекціоніст І. Янжул зазначав, що «обидві сторони (фритредери і протекціоністи) певним чином і у певних випадках є праві, оскільки питання про вільну торгівлю, як і більшість економічних питань, мають лише умовне вирішення. Як протекціонізм, так і вільна торгівля, мають лише відносне значення: в одній країні за одних умов

протекціонізм є необхідним, в іншій і навіть в тій самій, але за змінних умов, є вигідною вільна торгівля” [41].

Узагальнивши аргументи, які висували прибічники вільної торгівлі та протекціонізму, можна викласти їх таким чином. Найголовнішим аргументом прибічників протекціонізму є необхідність державного захисту молодих галузей промисловості від конкуренції з імпортерами, створення для них більш сприятливих умов порівняно з тими, в яких опинилися імпортери аналогічних товарів, без чого неможливо сформувати передумови для переходу від аграрного методу ведення господарства до власної національної індустрії [21]. Із цього випливають інші аргументи на користь протекціонізму: потреба забезпечити (збільшити) зайнятість населення, яка зменшується через завезення дешевих товарів із-за кордону; доцільність обстоювання національної незалежності у стратегічно важливих галузях економіки: сільському господарстві, виробництві сталі, хімії та ін.

З вище сказаного, можна зробити висновок, що зовнішньоекономічна політика має дві сторони – захисну і наступальну. Вона здійснюється за допомогою визначеного арсеналу заходів, які дуже умовно можуть бути поділені на захисні і наступальні. У торгово-політичній практиці широко використовуються обидва напрямки зовнішньоекономічної політики – як протекціонізм, так і свобода торгівлі. При цьому в "чистому вигляді" вони практично ніколи не використовуються.

Процес лібералізації світової торгівлі залежить від того, якою мірою кожна держава чи їх об'єднання готове дозволити конкуренцію на національному ринку між товарами власного виробництва та товарами з інших країн. Ціною, яку сплачує держава за доступ до інших ринків, є конкуренція з іноземними товарами на її внутрішньому ринку. В період розширення світової торгівлі конкуренція з імпортними товарами становить меншу загрозу для національних товаровиробників. Але, коли відбувається економічний спад (що спостерігається в даний момент), то тиск на національних товаровиробників

зростає. Виробники починають відчувати неспроможність легко реалізувати вироблені ними товари. Зростає конкуренція, а деякі імпорتنі товари можуть реалізуватись за настільки низькими цінами, що це змушує національних товаровиробників або змиритись з важкими втратами або зупинити певні лінії виробництва [5]. Зрозуміло що жодна держава не стоятиме осторонь таких процесів. Економічна нестабільність обумовлює посилене використання адміністративно-правового інструментарію у зовнішній торгівлі, а саме, протекціоністських, антидемпінгових заходів.

Економічну, політичну організаційну сутність сучасного протекціонізму доцільно розглянути в контексті його основних форм (рис.1).

Рис.1. Систематизація форм протекціонізму [5]

Оскільки в світі немає жодної країни, яка б не використовувала протекціоністські інструменти в торгівлі, то прийнято вважати, що для кожної національної економіки існує рівень обґрунтованого протекціонізму (оптимальна кількість обмежень торгівлі у поєднанні з прийнятним їх рівнем).

Крайнім проявом протекціонізму є автаркія (від гр. *autarkeia* - самовдоволення) — політика відособлення, країни від економіки інших країн з метою створення замкнутого, національного господарства, що відзначається

самозабезпеченням. Автаркія призводить до скорочення економічних зв'язків з іншими країнами, відмови від використання переваг міжнародного розподілу праці і формування замкнутої економіки. До країн які використовують політику автаркії належать КНДР та Бірма.

Монополія держави на зовнішню торгівлю та інші види зовнішньоекономічної діяльності являє собою виключне право держави здійснювати зовнішньоекономічні зв'язки через соціально вповноважені на це органи (єдиним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності є держава).

Серед основних видів протекціонізму можна виділити такі, як вибірковий (селективний), зміст якого полягає у запровадженні обмежувальних заходів відносно конкретної держави або товару; галузевий – захист певної галузі виробництва (наприклад, машинобудування, хімічної промисловості, легкої та ін.); прихований – на основі використання заходів, які є не митними за походженням та ін.

Головними інструментами протекціонізму, за допомогою яких досягається стримування зовнішніх потоків товарів та послуг, є, насамперед, державне мито (за товари, які ввозяться і вивозяться), митні квоти, ліцензії, високі стандарти якості, санітарні ліміти та ін. [23]

Ліцензування застосовується як до ввізних, так і вивізних товарів і являє собою видачу спеціальних дозволів - ліцензій на право ввезення або вивезення конкретних товарів.

Квотування являє собою кількісне обмеження виробництва, експорту та імпорту товарів з фізичного обсягу або за вартістю, що вводиться державними органами з метою регулювання зовнішньої торгівлі, а також збалансування внутрішньої торгівлі і платежів. Квоти затверджуються Міністерством економіки України за погодженням з відповідними міністерствами та відомствами виходячи з прогнозних балансів виробництва і споживання товарів, на які вони встановлюються.

Сертифікація продукції - документальне підтвердження відповідності продукції певним вимогам, конкретним стандартам або технічним умовам. Перелік товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації, визначається Держстандартом України за узгодженням з Державною Фіскальною службою України [34].

Другий вид митної політики передбачає орієнтацію на стимулювання розвитку вільної торгівлі (фритредерство) і невтручання держави в підприємницьку діяльність. Також проголошується відсутність (зняття) перешкод для руху іноземних товарів в межі держави. У цьому випадку провідну роль відіграє ринок з його попитом і пропозицією, на основі чого встановлюються пропорції між експортними операціями та імпортними. Щоб проводити політику фритредерства, необхідно, щоб країна мала вагомий потенціал економічного розвитку і такі ж внутрішні конкурентні позиції для забезпечення від можливих ризиків. Якщо ж країна не визначається сильними позиціями, то подібна політика може призвести до формування вагомого зовнішнього пресингу на її економіку[23]. Політика свободи торгівлі майже завжди проводиться як частина загальної політики формування та розвитку відкритої економіки, а також заходів із розширення доступу вітчизняних товарів на закордонні ринки в рамках багатосторонніх або двосторонніх зусиль з лібералізації міжнародної торгівлі.

Як свідчить досвід, в чистому вигляді протекціонізм і фритредерство зустрічаються дуже рідко, а переважають перехідні форми державної політики, які використовують як окремі методи і підходи протекціонізму, так і підтримують розвиток вільної торгівлі. На мою думку, така позиція є доцільною, зважаючи на існуючі переваги і загрози, які несе із собою кожний з цих підходів. Враховуючи досвід більшості країн світу, не можна виключно дотримуватися як рафінованого протекціонізму, так і фритредерства – використання їх спільних переваг є найкращим шляхом. Якщо, припустимо, занадто дотримуватися позиції захисту внутрішнього ринку, то це може зумовити консервацію розвитку виробництва, відсутність стимулів для його

вдосконалення, впровадження новітніх технологій і розробок, що в кінцевому підсумку може призвести до зниження рівня національної конкурентоспроможності. У випадку надмірної відкритості національного ринку перед іноземними виробниками це може також призвести до формування несприятливих наслідків, основними серед яких можуть бути наступні: зростання конкуренції для національного виробника, завоювання внутрішнього ринку іноземною продукцією, що може зменшити позиції внутрішніх підприємств. Важливо відзначити, що протекціонізм завжди носить національний характер, тоді як політика лібералізації торгівлі найчастіше є результатом взаємних домовленостей держав на двосторонній або багатосторонній основах. Оскільки кожна країна зацікавлена в доступі своїх товарів, капіталів і послуг на закордонні ринки, обмеження часто відмінюються внаслідок взаємних поступок [19].

Політика протекціонізму є ефективною переважно у короткостроковому періоді. У довготривалішій перспективі починають виявлятися негативні наслідки протекціонізму, пов'язані із консервацією неефективної структури виробництва, зростанням виробничих витрат та, відповідно, ціни готової продукції і, як наслідок, зменшенням реальних доходів населення. Тому ефективним може стати раціональне поєднання лібералізаційних та протекціоністських заходів у зовнішньоторговельній політиці України [38].

Важливим аргументом на користь протекціонізму є боротьба з демпінгом, який завдає значної шкоди вітчизняному товаровиробнику та вимагає вжиття заходів з боку органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Прихильники протекціонізму відстоюють право вітчизняного виробника на внутрішній ринок, адже скорочення імпорту сприяє розширенню національного виробництва, зростанню зайнятості та ділової активності. Проте при цьому слід врахувати, що інші країни у відповідь на санкції проти їх товарів вживатимуть заходів у відповідь, що призведе до скорочення виробництва на експорт [2].

Ще одним аргументом на користь протекціонізму є твердження, що країна з високими тарифами має шанс досягти більших поступок від своїх торговельних партнерів в обмін на їх зменшення, ніж країна, митні тарифи якої низькі або взагалі відсутні. З іншого боку, вітчизняні товаровиробники, отримавши протекціоністський захист, навряд чи погодяться відмовитись від свого привілейованого становища у порівнянні з іноземними компаніями та будуть лобювати свої інтереси, що спричинить додаткову напругу в суспільстві. За невеликої ставки мита, так званого оптимального тарифу, який запроваджується як на імпорт, так і на експорт, добробут країни буде вищим, ніж за умов вільної торгівлі. Але дана політика застосовується дуже обережно і лише в тому випадку, коли країна справді може вплинути на ціну експортованого товару, наприклад, як впливає Саудівська Аравія, встановлюючи податок на експорт з метою збільшення надходжень до Державного бюджету [18].

Прихильники свободи торгівлі аргументують свою точку зору таким чином:

- прихильники фритредерства вважають, що протекціонізм перешкоджає взаємовигідному міжнародному поділу праці та інтернаціоналізації виробництва та створює атмосферу агресивної та войовничої конкуренції між країнами та наднаціональними об'єднаннями, які у відповідь на захисні обмеження інших держав змушені вводити ще більші обмеження.
- мито та митні збори, якими обкладаються іноземні товари, так чи інакше є тим тягарем, який стосується насамперед споживача цих товарів, адже вони повною мірою закладаються в ціну товару, і цей тягар буде тим суттєвішим, чим менше зможуть національні виробники забезпечити внутрішній ринок товарами, які заміщують імпортовані.
- вільна торгівля сприяє розширенню виробництва, розвитку масового виробництва, відкриває нові ринки збуту, що в кінцевому підсумку за рахунок ефекту масштабу виробництва призводить до падіння витрат виробництва та зменшення ціни товарів. Як доводить практика,

економічний добробут малої країни знижується в результаті впровадження митного тарифу, добробут великої країни також знижується, якщо це не оптимальна ставка тарифу, а отже, прихильники фритредерства зауважують, що митний тариф уповільнює економічне зростання.

Протекціонізм є політикою, що спрямованою на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, а найчастіше й на захоплення зовнішніх ринків. На противагу йому політика лібералізації пов'язана зі зниженням мит та інших бар'єрів, що перешкоджають розвитку ЗЕД. І протекціонізм, і лібералізація відображають не лише специфіку економічної політики певних держав, але і їхню реакцію на зміни в міжнародному поділі праці, події, що відбуваються в міжнародних економічних відносинах.

Політика свободи торгівлі майже завжди проводиться як частина загальної політики формування та розвитку відкритої економіки, а також заходів із розширення доступу вітчизняних товарів на закордонні ринки в рамках багатосторонніх або двосторонніх зусиль з лібералізації міжнародної торгівлі. Зазвичай, реальна політика є поєднанням елементів протекціонізму і свободи торгівлі. При цьому важливо відзначити, що протекціонізм завжди носить національний характер, тоді як політика лібералізації торгівлі найчастіше є результатом взаємних домовленостей держав на двосторонній або багатосторонній основі. Оскільки кожна країна зацікавлена в доступі своїх товарів, капіталів і послуг на закордонні ринки, обмеження часто відмінюються внаслідок взаємних поступок [8].

Отже, нині дослідники та законодавці переважно продовжують розглядати митну політику як одну з владних функцій (як і за часів СРСР), хоча відповідної фундаментальної основи – націоналізованої власності та монополії зовнішньої торгівлі – для збереження її попереднього змісту вже немає. Саме ця суперечність і спричиняє, з одного боку, численність суб'єктивних думок щодо змісту митної політики, та, з іншого боку, недостатню переконливість цих

думок. Тож надалі, розглянемо прагматику зовнішньоторговельної політики в Україні на сьогоднішній день.

2. Прагматика зовнішньоторговельної політики в Україні

Сьогодні Україна - це країна, яка розвивається. Зовнішньоекономічна діяльність є досить важливою господарською діяльністю нашої країни та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Одним з найголовніших аспектів зовнішньоекономічної діяльності України починаючи з моменту проголошення незалежності стало формування нового торговельного режиму з подальшою його інтеграцією у світове господарство. Тема експорту та імпорту є актуальною, адже в умовах активного розвитку народного господарства потрібні все нові шляхи експорту, а також імпорту продукції. [7]

Протягом останнього десятиліття в Україні відбулась стрімка трансформація митного тарифу України, що було пов'язано зі зміною зовнішньоторговельного режиму України від досить ліберального до помірно протекціоністського. [8]

У перші роки незалежності імпортерний режим відзначався відносною простотою та ліберальністю. Щодо більшості тарифних позицій у Єдиному митному тарифі України передбачались досить низькі ставки (0-10 %), незначна частина товарів обкладалась за ставками 15-30 %, а на алкогольні та тютюнові вироби були запроваджені ставки мита 50 %. [9,11]

У 1994 році митна політика переорієнтовується на захист національної економіки від руйнівного впливу іноземних товаровиробників та закладаються основи узгодженої митно-тарифної політики, в процесі чого важлива роль відводиться новоствореній митно-тарифній раді. Так, були скасовані тарифи на товари, що не мали вітчизняних аналогів, але підвищені ставки імпортного мита на споживчі товари. Наприклад, високими ставками мита (30-40 %)

обкладались сільськогосподарські машини, одяг, меблі, автомобілі, будівельні матеріали. [9,15]

Період від 1996 до 1998 року можна охарактеризувати як зорієнтований захист вітчизняного товаровиробника шляхом скасування національної системи преференцій та використання адміністративних та технічних заходів.

Починаючи з 1999 року, на який припадає пік протекціонізму, вживаються поступові заходи щодо лібералізації торгівлі. У цьому році постановою Кабінету Міністрів України затверджено Концепцію адаптації законодавства України щодо законодавства Європейського Союзу, відповідно до якої митне регулювання визнано однією з пріоритетних сфер законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав – членів ЄС. Переглядаються ставки мита, знижуються ставки на сировину, а підвищуються на готову продукцію, аналоги якої випускаються в Україні. Відповідно до зобов'язань України перед ЄС знижено ставки ввізного мита на значний перелік виробів текстильної промисловості. [18,136]

Починаючи з 2005 року урядом проводиться послідовна робота щодо приведення ставок ввізного мита до відповідності стосовно домовленостей щодо вступу до Світової організації торгівлі, у процесі якої за ініціативою ДФСУ здійснюються заходи щодо зменшення ставок увізного мита, встановлених на заборонному рівні, усунення надмірної деталізації та значної диференціації у розмірах ставок увізного мита на однорідні товари, усунення невідповідності у встановлених специфічних ставках мита щодо бази оподаткування [21].

16 травня 2008 року Україна стала 152-м членом Світової організації торгівлі, успішно завершивши багаторічний переговорний процес. За 14 років переговорів Україна пройшла складний шлях економічних та структурних реформ, трансформації від адміністративно-планової до ринкової економіки. Було завершено двосторонні переговори про доступ до ринків товарів та послуг з 52 країнами – членами СОТ, прийнято більше 50 законів, необхідних для адаптації українського законодавства до вимог Світової організації торгівлі.

Комплекс заходів зовнішньоторговельної політики нашої держави включає:

1. Митно-тарифні інструменти (використання мита, митних зборів для регулювання зовнішньоторговельних потоків, установлення мита на певні товари й послуги, коли за рахунок регулювання ставок митного тарифу можна оперативно та ефективно впливати на інтенсивність імпорту та експорту). Зокрема в Україні застосовуються такі види мита: ввільне, вивільне, сезонне, а також спеціальне, антидемпінгове та компенсаційне мито.
2. Нетарифне регулювання (комплекс державних адміністративних засобів та методів регулювання зовнішньої торгівлі). [24,126]

Стаття 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає основними заходами нетарифного регулювання — ліцензування і квотування зовнішньоторговельних операцій [15]. Ліцензування і квотування експорту та імпорту запроваджуються Україною самостійно в особі її державних органів у конкретних випадках, чого не можна сказати про митно-тарифне регулювання, яке є постійною складовою зовнішньоекономічної політики держави.

Розглянемо вплив інструментів митно-тарифного регулювання на деякі макроекономічні показники, а саме на зовнішньоторговельний оборот України протягом 2011 - 2014 років (табл. 1). Як видно з таблиці, за останні 4 роки зовнішньоторговельний оборот спав майже у 2 рази – з 14 млрд. дол. у 2011 р. До 8 млрд. дол. у 2014 р. Проте темпи зменшення експорту та імпорту не завжди були сталими, і це не в останню чергу пов'язано зі змінами у митній політиці держави та її зовнішньоторговельному режимі.

Сальдо торговельного балансу за товарами на 2011 рік є від'ємним і складає 1419,4 млн.дол. США. Динаміка зміни від'ємного сальдо протягом наступних трьох років не була стабільною.

Динаміка зовнішньоторговельного обороту України
протягом 2011-2014 років

Рік	Експорт товарів та послуг, млн. дол.	Імпорт товарів та послуг, млн. дол.	Зовнішньоторговельний оборот, млн. дол.	Темп зростання зовнішньоторговельного обороту, %	Темп зростання зовнішньоторговельного обороту щодо базового року, %	Сальдо, млн. дол.
2011	6471,2	7890,6	14381,8	-	100	-1419,4
2012	5591,5	7809,5	13401	93,2	93,2	-2212
2013	5889	7050,4	12939,4	96,6	89,9	-1161,4
2014 січень-серпень	4258	3950	8208	63,4	57,5	308

Джерело: таблицю складено за даними Державного комітету статистики України [12].

Так, у 2012 році воно збільшилось і становило 2212 млн.дол. США. У 2013 році торговельне сальдо все ще залишається від'ємним, але є дещо меншим порівняно з попередніми роками і становить 1161,4 млн.дол.США. У 2014 році спостерігається позитивна динаміка: торговельний баланс за товарами є додатнім і складає 308 млн.дол.США.

Проте, за даними Державної служби статистики України, експорт українських товарів у 2014 році, порівняно з 2013, зменшився з на 27,7 % і склав 4258 млн. дол. США. В структурі експортних поставок у 2013 р. переважали недорогочінні метали та вироби з них і мінеральні продукти. машини і обладнання та продукція хімічної промисловості. В сумі за цими групами, які формуються згідно з українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності, концентрується майже половина українського експорту. Суттєво збільшилися темпи зростання обсягів експорту виробів мистецтва (майже в 5 разів), продукції хімічної та зв'язаних з нею галузей промисловості (154,9%), мінеральних продуктів (152,4%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів (149,3%). Імпорт

України у 2011 році становив 82608,2 млн. дол. США, що більше відповідного показника минулого року на 36% (рис. 1). Якщо проаналізувати структуру імпорту, то слід відзначити, що в Україну ввозяться, в основному, мінеральні продукти (36,4% в загальному обсязі імпорту), машини, обладнання і механізми, електротехнічне обладнання (15,5%), продукція хімічної та зв'язаних з нею галузей промисловості (9,7%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (7,5%) [12].

Рис. 1. Експорт та імпорт товарів і послуг за 2011-2014 роки. Джерело: таблицю складено за даними Державного комітету статистики України [12].

Таким чином, на сьогоднішній день митно-тарифна політика відповідає вимогам членства України в СОТ, при цьому вона є виваженою та спрямованою як на лібералізацію зовнішньої торгівлі та легалізацію тіньових потоків імпорту, так і на захист національного товаровиробника, а також на легалізацію торгівлі та збільшення надходжень до Державного бюджету [21].

Вступ України до СОТ став, безумовно, знаковим для України. Наша держава отримали можливість на вихід українських товарів на світові ринки. Але фактично отримали негативну динаміку по торгівельному балансу через непропорційно відкритий внутрішній ринок. Держкомстат підтверджує –

дефіцит зовнішньоторговельного балансу України за перше півріччя 2013 року виріс в 2,3 рази – до 5,5 млрд. дол. у порівнянні з аналогічним періодом 2012 року, коли цей показник складав 2,4 млрд.

Причини цього легко пояснити на прикладі конкретних галузей економіки. Щодо автомобільної промисловості, то після вступу України до СОТ зменшено ставки ввізного мита на легкові автомобілі з 25 % до 10 %, що призвело до падіння обсягів виробництва вітчизняних автомобілів в 2012 році у 6 разів порівняно з 2010 роком. Відповідно відбулося скорочення робочих місць галузі в 2 рази. В той же час в Росії середньозважене імпортне мито на легкові автомобілі - 30 %, В Китаї (члену СОТ) – 25 %.

Інші країни завзято відстоюють інтереси своїх виробників. Китай шляхом компенсацій частини кредитної ставок використовує програми стимулювання попиту внутрішнього ринку; Росія, Чехія, Словаччина та Туреччина застосовують програми утилізації. Запровадження такої вітчизняної програми розвитку автомобільної галузі дозволила б до 2020 року створити 166,5 тис. нових робочих місць.

Декілька років поспіль Україна має негативні тенденції в торгівлі аграрною продукцією з країнами ЄС. Перша тенденція: зниження експорту у 2012 році майже на 0,9 млрд. доларів у порівнянні з 2010 р. Друга тенденція: катастрофічна не на користь України структура експорту та імпорту аграрної продукції – вивозиться сировина, відбувається ввіз готової продукції переробки.

По багатьом товарним позиціям знизилися тарифні ставки навіть більш ніж вимагали зобов'язання, взяті в рамках СОТ. Наприклад традиційні для України продукти – свинина та цукор. В країнах Європейського Союзу прийнято захисне мито на імпорт свинини у розмірі від 0,47 до 0,87 євро за 1 кг. В Україні це мито становить 0,06 євро – 0,17 євро за 1 кг тобто у 5-8 разів нижче, ніж у країнах ЄС. [21]

Наша країна взяла на себе зобов'язання знизити на цукор ставку мита з 300 євро за тонну до 50 % від митної вартості (на сьогодні це приблизно 246,4

євро за тонну) та погодилась на встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини обсягом 267,8 тис. тонн за ставкою ввізного мита 2 % (7,8 євро за тонну). Середньоарифметична ставка імпортного мита на цукор в країнах ЄС - 419 євро за 1 тонну (і будь які пільгові квоти для України відсутні). Як результат, з 2008 року ми майже втричі збільшили імпорт цукру та м'яса свинини. Тільки в цих двох галузях втрачено 50 тисяч робочих місць. [13]

Важко пояснити, чому на цілу низку готової продукції такої, як сівалки, борони, іншу сільгосптехніку зафіксовано «0» відсотків мита, проте аналогічну продукцію випускають близько 70 вітчизняних підприємств. В той же час, в Україні встановлені ставки ввізного мита на імпортне високотехнологічне обладнання (від 2 до 10%), аналоги якого не виробляються в Україні і використовуються для виготовлення продукції вітчизняного машинобудування (це, перш за все, сучасні металообробні центри, фарбувальні комплекси, обладнання для лазерного розкрою металу і т.п.).

Ці ставки мита, по суті, є податком на інвестиції, які значно сповільнюють і в деякій мірі зупиняють процес технічного переоснащення машинобудівних підприємств, заважають притоку інвестицій в економіку України.

Як працювати виробникам меблів, коли імпортні меблі, які раніше (до вступу в СОТ) завозились з 30-40 % митом, зараз до України ввозяться з нульовим? А комплектуючі для цього виробництва Україна ввозить з митом до 40 %. Як результат: якщо в 2008 році наших меблів вироблено на 1,3 млрд. дол., то сьогодні – всього на 400 млн. доларів. Тобто, вигідніше імпортувати готові меблі, ніж закупляти втричі дорожче комплектуючі та обладнання, виробляючи меблі в Україні. [12]

Виявляється, українські компанії почувають себе на власному ринку гірше, ніж імпортер. Відсутність дієвих механізмів захисту національного виробника, відповідних стимулів до інвестування в Україні і протекціоністська політика наших сусідів вже приводить до реакції, коли

український виробник змушений звертати власне виробництво в Україні та переносити його на територію інших держав.

1 вересня 2011 року Комісія Митного союзу прийняла рішення про збільшення мита на імпорту сільгосптехніку. Ставки митних зборів збільшені з 0 до 5% (в перспективі до 15%) за кількома видами сільгосптехніки: обприскувачам, бурякозбиральним комбайнам, жаткам. Тому вже сьогодні власники таких флагманів вітчизняного машинобудування, як ВАТ «Червона зірка» та «Гідросила», прямо заявляють, що у разі розповсюдження вищезазначений мит на українські товари вони будуть вимушені перенести виробництво до сусідньої Белгородської чи Курської області. Ціна питання – це тисячі робочих місць та десятки мільйонів сплачених податків. [13]

Так, в Україні, станом на 31.10.2012 р. зафіксовано 22 чинних антидемпінгових заходи щодо імпорту на наші ринки іноземних товарів та проводиться одне антидемпінгове розслідування. [13]

Нещодавно за рішенням міжвідомчої комісії припинено антидемпінгове розслідування щодо імпорту в Україну половин та четвиртин курей свійських, а також ніжок та їх частин походженням зі США та Бразилії.

Щодо української продукції на зовнішніх ринках проводиться 5 антидемпінгових розслідувань та є чинними 30 антидемпінгових заходів. Ці дані свідчать про зростаючу роль нашої країни у справах захисту національних галузей. Слід зазначити, що більшість справ щодо іноземного імпорту з остаточним застосуванням антидемпінгових мит було розпочато після приєднання України до СОТ. А антидемпінгові заходи щодо української продукції були розпочаті до 2008 року [5].

Антидемпінгові заходи, хоч і дозволені ГАТТ, все ж обмежують торгівлю і водночас заперечують дух вільної торгівлі, так як захищають в країнах-імпорту менш ефективні галузі промисловості, які б мали зникнути при умові вільної конкуренції.

Налагоджуючи відносини на міжнародному рівні, важливо пам'ятати, що однією з основних функцій митної політики є захист національних інтересів, і

будь-які дії митної політики повинні здійснюватись з акцентуванням уваги на цей чинник. У цьому напрямку доцільно використовувати протекціоністські заходи на основі гнучких і новітніх методів, які б не зашкодили розвитку міжнародних відносин України [35].

Проте, виправданим є тільки тимчасовий протекціонізм, спрямований на захист окремих стратегічних галузей, які не можуть самотійно конкурувати в умовах глобальної конкуренції. Україна повинна шукати оптимальне співвідношення між лібералізмом та протекціонізмом на основі застосування економічно обґрунтованих засобів захисту внутрішнього ринку та підтримки експорту.

Отже, як бачимо, міжнародна торгівля здійснюється у постійній боротьбі між процесами лібералізації та торговельного захисту, що вказує на нерозривний їх взаємозв'язок у контексті глобалізації та інтеграції господарств світу. Тому на наступному етапі, доцільно буде розглянути шляхи вдосконалення зовнішньоторговельної політики в Україні.

3. Шляхи вдосконалення зовнішньоторговельної політики в Україні

Кожна держава, зокрема й Україна, має право самостійно визначати власну митну політику, створювати свою митну систему та здійснювати митне регулювання. На сьогодні головним теоретичним і практичним питанням є проблема вибору типу митної політики в Україні, тобто протекціонізму чи вільної торгівлі.

В економічній літературі акцентовано на двох надзвичайно важливих для обґрунтування напрямків реалізації митної політики обставинах. По-перше, політика протекціонізму повинна розглядатись як тимчасовий захід. Цей шлях пройшли усі країни світової системи. По-друге, політика протекціонізму в сучасних умовах є типовою тільки для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою. Вона має глибоко об'єктивний і закономірний характер. Спроба лібералізувати зовнішню торгівлю України у середині 90-х рр. призвела до значного погіршення економічного становища країни та загострення кризових явищ [13].

Формування довгострокової економічної політики нашої країни повинно здійснюватись на засадах, що заперечують використання як засобів регулювання зовнішньоторговельних відносин політики "абсолютного" протекціонізму або, навпаки, "абсолютного" фритредерства. Митна політика повинна мати помірний та відносно еластичний характер, переходячи від зваженого протекціонізму до поміркованої вільної торгівлі. Ця політика має реагувати на зміни і модифікуватись відповідно до характеру змін у суспільстві і світовій політиці та економічній кон'юктурі.

Митна політика як складова державної політики повинна бути логічною, стабільною, зваженою та реалізовуватися на основі норм митного права. Її головне завдання – це розробка та правове закріплення стратегії й тактики державних реформ у митній галузі [25].

Перспективи інтеграції України у світову економіку і розвиток її внутрішнього економічного потенціалу багато в чому визначаються масштабами і характером участі країни у міжнародній торгівлі. Саме

ефективний експорт є одним з тих вагомих чинників, що на основі реалізації конкурентних переваг розширює межі торгівлі, завдяки додатковим ринкам збуту стимулює розширене відтворення, забезпечує отримання додаткових прибутків та збільшення національного доходу, сприяє ефективній і конкурентоспроможній трансформації національної промисловості й сільського господарства [27].

Найголовнішою причиною, що стримує нині входження України до світового господарства, є низька конкурентоспроможність її продукції на світових ринках: більшість вітчизняних товарів не відповідають міжнародним стандартам. Перехід до світової системи стандартів зараз вимагає чимало часу і коштів, чого не можуть дозволити собі більшість виробників. Тому одиниці українських товарів мають сьогодні міжнародні сертифікати і допускаються на світовий ринок. Крім того, характерними рисами української продукції є низька якість та матеріаломісткість, оскільки обладнання, на якому вона виготовляється, морально застаріле. Причини низької конкурентоспроможності продукції переважання в експорті України сировинних товарів і недостатність високотехнологічного обладнання, патентів, ліцензій, ноу-хау, які користуються на ринках величезним попитом. Значним недоліком є нестача висококваліфікованих кадрів, які можуть працювати на зовнішніх ринках і забезпечувати збут продукції [14].

Оскільки зовнішня торгівля України є неефективною, тобто обсяги імпорту перевищують обсяги експорту, то одним із основних напрямків регулювання зовнішньоторговельних операцій має стати політика стимулювання експорту.

Для збільшення обсягу експортованої готової продукції слід передбачити її обов'язковий вивіз за межі України у встановлених пропорціях до загального обсягу виробленої продукції підприємствами-інвесторами при наданні їм податкових пільг і знижок. Такі знижки доцільно пов'язати у відсотковому співвідношенні з величиною експорту.

З метою уникнення великих обсягів бартерних операцій, податкові та митні пільги повинні надаватись виключно при грошовій оплаті експортованої продукції. Здійснюючи регулювання міжнародної торгівлі, держава повинна дбати про підвищення конкурентоспроможності національної продукції до світового рівня. Це необхідно здійснювати як за рахунок модернізації виробництва і підвищення якості продукції, так і за рахунок зниження ціни. Для просування першим шляхом держава повинна вкладати великі кошти в науку та інновації, розробку нових технологій, матеріалів, конструкцій, як це робили уряди нині розвинених країн, коли вони перебували на етапі становлення, і роблять це і тепер.

Щоб розумно поєднати захист передових вітчизняних виробників із стимулюванням їхніх зусиль щодо науково-технічного вдосконалення власного виробництва, потрібно цей захист поступово послаблювати, причому темпи цього послаблення повинні бути відомими товаровиробникам наперед. Необхідно розрахувати розміри і терміни встановлення ввізного мита на імпортні товари, аналогічні тим, виробництво яких починають розробляти або модернізувати національні виробники. Залежно від складності і капіталоемності кожного виробництва слід установити термін, протягом якого первинна ставка мита буде незмінною, а потім поступово зменшуватиметься до нуля. За термін, коли діятиме постійне мито, товаровиробник матиме можливість повернути кредити з процентами за його використання, а за термін зменшення мита - отримати прибуток, достатній для оплати його підприємницького ризику і витрат праці [20].

Удосконалення зовнішньоторговельної політики також необхідно проводити у рамках наближення до вимог СОТ та ЄС. Головною ідеєю ГАТТ/СОТ є захист національного ринку та національних виробників від недобросовісної конкуренції, а не від конкуренції взагалі, а певні сили в Україні, відстоюючи свої вузькогалузеві інтереси, замість економічних перетворень та модернізації підприємств, намагаються за допомогою митних і нетарифних засобів забезпечити ринки збуту для своєї

неконкурентоспроможної продукції. Для уникнення цієї ситуації і необхідне чітке законодавче визначення змісту національних інтересів як об'єкта захисту зовнішньоторговельної політики.

В основі комплексу протекціоністських заходів мають бути покладені наступні положення:

- 1) захисні заходи мають бути спрямовані на підтримку тих галузей, котрі можуть забезпечити конкурентоспроможність національної економіки на міжнародному рівні;
- 2) протекціоністська політика має забезпечувати достатній рівень захисту внутрішнього ринку з дотриманням балансу щодо задоволення внутрішнього попиту та дотримання економічної безпеки (продовольчої, технологічної, екологічної тощо);
- 3) у процесі здійснення захисних заходів має бути досягнута рівновага між заохоченням державою пріоритетних форм і напрямків економічної діяльності та державним контролем за діяльністю суб'єктів господарювання у зовнішньоторговельній сфері [38].

Заходи нетарифного протекціонізму мають ґрунтуватися на наданні переваги сучасним захисним засобам — технічним бар'єрам, антидемпінговим, антисубсидійним, попереджувальним заходам тощо. Такі заходи повинні спрямовуватися на захист внутрішнього ринку від недобросовісного та недоброякісного імпорту, для чого доцільно зробити наступні кроки:

- 1) прискорити роботу з переходу до використання міжнародних стандартів як основи для розроблення національних технічних регламентів;
- 2) регулярно уточнювати з використанням останніх наукових розробок максимально допустимі рівні залишків забруднюючих речовин, ветеринарних препаратів, пестицидів, інсектицидів, мінеральних добрив у харчових продуктах та своєчасно повідомляти про ці зміни інші країни, котрі є постачальниками на український ринок відповідної продукції;

3) актуалізувати перелік імпоротної продукції, котра підлягає обов'язковій сертифікації в Україні у відповідності до національних технічних регламентів, або обов'язкова сертифікація якої передбачена діючим законодавством;

4) активізація використання тимчасових адресних захисних та запобіжних заходів з метою захисту внутрішнього ринку від зниження цін через демпінговий або субсидований імпорт. Для цього доцільно:

- проводити інформаційні заходи щодо повідомлення вітчизняних товаровиробників про можливості таких форм захисту;
- запровадити постійний моніторинг цін на внутрішньому ринку з метою якнайшвидшого виявлення фактів демпінгу або непередбачуваного угода ми СОТ субсидування;
- забезпечити професійну підготовку фахівців у галузі економіки та права, спеціалізацією яких має стати захист вітчизняних товаровиробників та внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції;
- проведення антидемпінгових, антисубсидійних та попереджувальних розслідувань відповідно з правилами Антидемпінгового кодексу СОТ, що унеможливить оскарження результатів таких розслідувань імпортерами, обвинуваченими у порушенні чесної конкуренції [3].

Крім традиційних тарифних та нетарифних методів захисту внутрішнього ринку, можна використовувати і набір інших, більш гнучких методів, визнаних світовим співтовариством як припустимі методи, що сприяють і захисту внутрішнього виробника, і при цьому не суперечать принципам світової співпраці. Ці засоби досконаліші, і переважно дедалі більше спрямовуються на пришвидшення вирішення структурних проблем в національній економіці. До таких заходів можна віднести, наприклад нещодавню заяву уряду Токіо про надання частини власних міжнародних резервів для підтримки на зовнішньому ринку вітчизняного автовиробника Toyota (фінансова підтримка). Прикладами можуть також слугувати практика підтримки вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку, шляхом надання різних субсидій. Такими методом користується Китай, надавши національним аграріям субсидії, Франція, де

президент Ніколя Саркозі заручився надати матеріальну допомогу французьким автовиробникам – Citroen і Renault. У деяких європейських країнах використовують і методи прямої агітації на використання вітчизняної продукції (цей метод застосовується і в Україні, в рекламах соціального характеру).

Застосовують також елементи фінансового протекціонізму, так деякі країни у програмах з відновлення національних економік відмовляються закладати статті на допомогу підприємствам-нерезидентам, або встановлюють для компаній, що отримали державну допомогу, вимогу використання інвестиційних ресурсів тільки в межах країни [35].

При посиленні протекціонізму корисно врахувати те, що велику частку імпорту складає нелегальний імпорт внаслідок неналежного контролю та прозорості державних кордонів з країнами колишнього СРСР. Тобто при значному підвищенні оподаткування імпорту збільшиться нелегальна його частка, що завдасть шкоди легальним імпортерам та зменшить результативність даних заходів. Тому необхідна попередня підготовча робота в плані підвищення рівня контролю за експортно-імпортними потоками [17].

При розробці системи захисних заходів також обов'язково потрібно враховувати сучасні тенденції розвитку світового господарства: глобалізацію світового розвитку; лібералізацію міжнародної торгівлі; інформатизацію та транснаціоналізацію виробництва; посилення конкуренції на світових ринках; зростання технологічної спрямованості експорту; соціалізацію та екологізацію економічного розвитку; активізацію інтеграційних процесів тощо [38].

Покращення стану зовнішньої торгівлі України потребує комплексних дій з урахуванням усіх особливостей економіки. Зовнішня торгівля суцільно пов'язана з виробництвом продукції, в тому числі і сільським господарством, яке є матеріальною основою для її розвитку. Лише комплексний підхід надасть можливості досягти стабільних темпів розвитку зовнішньої торгівлі країни, і як наслідок, - покращити її позиції на світовому ринку. До таких дій слід віднести: вирішення виробничого комплексу питань, який передбачає, насамперед, виявлення перспективних галузей національного виробництва, визначення

існуючих проблем в цих галузях, а потім, - раціональне збільшення обсягів, поряд із покращенням якості виробництва товарів та послуг; удосконалення законодавчої бази, зменшення податкового навантаження та створення сприятливих умов для залучення інвестицій; зовнішньоторговельна політика країни повинна бути раціональною, гнучкою і враховувати світові тенденції.

Висновки

Отже, проаналізувавши вище наведені дані, можна зробити такі висновки:

1. Зовнішньоторговельна політика - діяльність держави, спрямована на стимулювання або обмеження експорту та імпорту товарів.

У загальному вигляді міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого Україна може розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і в такий спосіб збільшувати загальний обсяг виробництва. Україна може виграти за рахунок спеціалізації на výroбах, які вона може виробляти з найбільшою відносною ефективністю, і наступного обміну на товари, які вона не в змозі самостійно ефективно виробляти. Безперечно, зовнішня торгівля традиційно відіграє важливу роль у розвитку економіки будь-якої держави. Один з основних важелів, за допомогою якого держава впливає на зовнішню торгівлю, це митна політика. Обмежуючи або стимулюючи ввіз і вивіз конкретних товарів, можна вирішувати найрізноманітніші проблеми: наповнювати дохідну частину державного бюджету, підтримувати вітчизняних виробників, насичувати внутрішній ринок певними товарами, створювати сприятливі умови для експорту вітчизняної продукції, що є найважливішими економічними завданнями країни.

2. Митна політика України на сучасному етапі розвитку відіграє велику роль в захисті національних інтересів держави та гарантуванні економічної безпеки України. В умовах курсу європейської інтеграції напрямки митної політики набувають особливого значення та зосереджуються на питаннях міжнародного співробітництва та запровадження в Україні світового досвіду митного регулювання.

3. Зовнішньоторговельна політика у сфері зовнішньоторговельних зв'язків існує у двох моделях, які втілюють загальні підходи до міжнародної торгівлі - це протекціонізм і фритредерство (вільна торгівля).

У чистому вигляді політика протекціонізму та вільної торгівлі не використовуються. Як протекціонізм, так і вільна торгівля, мають лише

відносно значення: в одній країні за одних умов протекціонізм є необхідним, в іншій і навіть в тій самій, але за змінних умов, є вигідною вільна торгівля.

Щодо того, який зовнішньоторговельний режим є ефективнішим для України то, на мою думку, найкращим буде вдале поєднання як протекціонізму, так і політики вільної торгівлі. Адже Україна – це країна, яка розвивається і багато перспективних галузей на даному етапі, потребують захисту від конкуренції з імпортерами. Але, якщо занадто дотримуватися позиції захисту внутрішнього ринку, то це може зумовити консервацію розвитку виробництва, відсутність стимулів для його вдосконалення, впровадження новітніх технологій і розробок, що в кінцевому підсумку може призвести до зниження рівня національної конкурентоспроможності. Тому, найкращим шляхом є використання переваг обох форм зовнішньоторговельної політики.

4. Головним призначенням зовнішньоторговельного режиму повинно стати визначення напрямів та застосування його традиційного інструментарію для ліквідації негативних факторів, котрі ще існують у зовнішньоторговельній сфері. Це потребує вдосконалення системи зовнішньоторговельного регулювання у відповідності з міжнародними угодами України та нормами ГАТТ/СОТ, упорядкування величини митних зборів, впровадження міжнародних стандартів якості, економічних та правових методів для захисту внутрішньогоринку, сприяння відкритості зовнішнього інвестування з одночасним встановленням перепон для обмеження проникнення надлишкового імпорту, що дозволить протидіяти тіньовій торгівлі.

5. Імпортна складова зовнішньоторговельного режиму України повинна бути спрямована на сприяння постачання тільки тих продуктів, в яких відчувається потреба та які мають техніко-економічні переваги перед вітчизняними зразками, чи призначаються для модернізації виробничого та технологічного потенціалу України, забезпечення (на базі взаємності) сприятливих умов для українського експорту країн-постачальників. Розвиток експортної складової зовнішньоторговельного режиму України слід спрямувати на: реалізацію на зовнішньому ринку товарів, з яких країна має міжнародні

переваги; поетапне нарощування національного виробництва та забезпечення зайнятості населення у народному господарстві; підтримку на належному рівні зовнішньоторговельного балансу і одержання валютних коштів для оплати критичного імпорту, накопичення резервів та обслуговування зовнішнього боргу.

Список використаних джерел

1. Сундук А.М. Механізми державного регулювання прояву глобальних процесів та шляхи їх удосконалення / А.М. Сундук // Вісник КНУТД. - 2012 р. - №2. – с. 143 - 149
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2007_12/Holovk.pdf
2. Боднарчук Т.Л. Протекціонізм в Україні у XIX-XX століттях: стан наукової розробки проблеми / Т.Л. Боднарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ingedu/2011_44/134-153.pdf
3. Бугаєнко Н.М. Еволюція підходів до застосування інструментів державної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2011_36/11.pdf
4. Вдовиченко К.С. Зовнішньоторговельна політика України з країнами ЄС в галузі агропромислового виробництва / К.С. Вдовиченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org>
5. Гарасим Ю. Антидемпінгове регулювання – загроза вільній торгівлі чи одна з умов її становлення / Ю.Гарасим // Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць. – 2011. - №2(67). – с.193-200
6. Глібчук У. Уроки культурного протекціонізму / У. Глібчук // Молодь України. – 2009. - №25. – с.1,5
7. Головка М. Трансформація макроекономічної політики: протекціонізм як метод побудови національної економіки України в глобалізаційному процесі / М. Головка [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
8. Голубій І.Е. Теоретичні основи формування зовнішньоекономічної політики / І.Е. Голубій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_1/tom1/181.pdf
9. Грабовські А. Модернізаційна парадигма зовнішньоекономічної політики України / А. Грабовські, А.М. Гуменюк, М.І. Флейчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2011_2/tom2/063.pdf

10. Гребельник О.П. Митна справа: підручник / О.П. Гребельник. - К.: ЦУЛ. – 2010. – 472с.
11. Грищенко А.А. Стратегія інституційної інтеграції України у світову економіку / А.А. Грищенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/490/1/Gruschenko.pdf>
12. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
14. Жиляєва Н.М. Перспективи підвищення конкурентоспроможності України: галузеві і регіональні пріоритети / Н.М. Жиляєва // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №4. – с.51-59
15. Закон України " Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 року N 959-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/95912?test=XX7MfyrCSgkywrFIZicEd0XHI4Y.s80msh8Ie6>
16. Заярна Н.М. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС / Н.М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. - Вип. 20.1. – с.216-220
17. Кібальник Л.О. Зовнішньоторговельна політика: наслідки вступу до СОТ / Л.О. Кібальник // Вісник Черкаського університету. – 2010. - №187. – с. 92-101
18. Магеррамзаде А.С. Класичні концепції міжнародної торгівлі та економічної інтеграції / А.С. Магеррамзаде // Наукові праці МАУП. – 2011. - № 4(31), с. 135–138
19. Мазаракі А. Зовнішньоторговельна політика: від меркантилізму до неотехнологізму / А. Мазаракі, Т. Мельник // Товари і ринки. – 2010. - №2. – с.9-20

20. Мельничук Г.С. Теоретичні основи бюджетно-податкового механізму захисту вітчизняних товаровиробників / Г.С. Мельничук // Наукові праці НДФІ. – 2010. - №2. – с.149-158
21. Новікова К.І. Протекціонізм та вільна торгівля у митній політиці України / К.І. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_25/25.1.39.pdf
22. Обухов Н. Фритредеры и протекционисты: уроки истории / Н. Обухов // Экономист. – 2009. - №11. – с.67-74
23. Олефіренко В.В. Нова хвиля протекціонізму як наслідок світової економічної кризи / В.В. Олефіренко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. - №1(20). – с.166-169
24. Онищенко О.А. Реалізація зовнішньоторговельної політики / О.А. Онищенко // Державне управління. - 2009 р. - № 2. – с.125-128
25. Пашко П.В. Митна політика України: хто має її визначати / П.В. Пашко // Наукові праці НДФІ. – 2008. - №3(44). – с.3-7
26. Перепеличко П. Протекціоністська політика США / П. Перепеличко // Державні закупівлі України. – 2009. - №2. – с.35-37
27. Подлевський А.А. Експортна політика України: проблеми та шляхи покращення / А.А. Подлевський // Збірник наукових праць: Випуск XVI, № 4. – Київ, СЕУ / Рівне, НУВГП, 2010. – с.111 – 121
28. Радева М.М. Інституційне забезпечення глобальної інтеграції України до світової спільноти / М.М. Радева // Всеукраїнський науковий виробничий журнал. – 2012. - №1(27). – с.17-24
29. Ревчун Б.Г. Протекціонізм як реакція на нестабільність розвитку ринкової економіки / Б.Г. Ревчун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/166.pdf
30. Ривак Н.О. Шляхи підвищення ефективності митної політики України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. - Вип. 21.3. – с.224-232
31. Романенко В.В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі / В.В. Романенко // Митна справа. – 2012. - №3(81). – с.49-55

32. Рубін І. І. Класики політичної економії від XVII до сер. XIX ст. Збірка витягів з творів економістів та пояснювальні статті / І. І. Рубін. - К. : Держ. Видавництво України. – 2000. С.330-350.
33. Савченко Г. Правові питання протекціоністської політики держави щодо розвитку сільськогосподарського виробництва / Г. Савченко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. - №2. – с.42-45
34. Стельмащук А.М. Обґрунтована митна політика - важлива умова конкурентоспроможності національної економіки/ А.М. Стельмащук // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №4. – с.3-11
35. Тесля С.М. Митна політика України в умовах посилення глобалізаційних процесів / С.М. Тесля // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. - Вип. 20.5. – с.136-140
36. Тимошенко М.М. Регулювання експортно-імпоротної діяльності в аграрному секторі економіки України / М.М. Тимошенко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. - №3. – с.34-38
37. Філатов В.В. Напрямки сучасної митної політики України / В.В. Філатов // Митна справа. – 2009. - №4(64). – с.24-30
38. Фостик Б. забезпечення національних економічних інтересів України в умовах СОТ / Б. Фостик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mep/2009_10_11/10-3890/06_Fostik_v.pdf
39. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Л. А. Швайка - К.: Знання, 2006.- с.318
40. Кунєв Ю. Д. Визначення сутності та змісту основного митно-правового поняття "митна політика" / Ю. Д. Кунєв, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право . - 2013. - № 2. - С. 7-18. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2013_2_3.pdf

